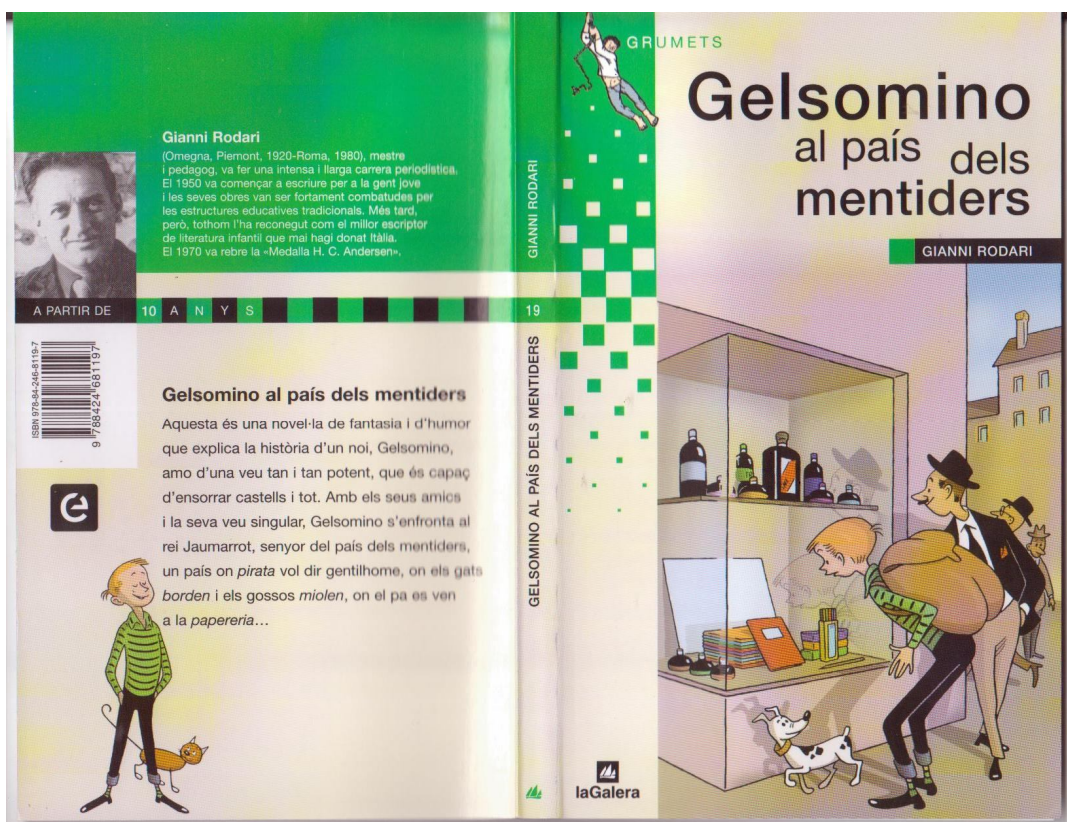

El gust per la lectura
Educació primària

GELSOMINO AL PAÍS DELS MENTIDERS, de Gianni Rodari

QUADERN PER A L'ALUMNAT
(cicle superior)

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

SEMINARI

“El gust per la lectura”

2008-2009

Educació primària

Direcció General d'Innovació
Subdirecció General de Llengües i Entorn
Servei d'Immersion i Ús de la Llengua

GELSOMINO AL PAÍS DELS MENTIDERS,
de Gianni Rodari

RICARD BONMATÍ GUIDONET

1. ABANS DE LA LECTURA

1.1. El llibre per fora (debat)

1.1.1. El títol i el resum de la contraportada: *Gelsomino al país dels mentiders*

No s'acostuma a trobar un insult en el mateix títol d'un llibre; i encara menys, dedicat a tots els ciutadans d'un país. Llavors el primer que penses és que la novel·la deu ser molt exagerada. Et mires la contraportada i veus que això es concreta un xic més: en aquell país, «pirata» vol dir 'cavaller, senyor distingit', i els gats borden, els gossos miolen i el pa es ven a la papereria.

DEBAT IMMEDIAT: ¿Aquesta novel·la és una simple broma per fer somriure el lector i prou?... Perquè és que, a sobre, el mateix resum diu que el protagonista té una veu tan potent «que és capaç d'ensorrar castells i tot». ¡Alça!... Amb aquestes exageracions no es pot construir una novel·la. O sí?

1.1.2. Els dibuixos de la portada i de la contraportada

Podem deduir que el noi que va de verd i negre és en Gelsomino. Però, si ens fixem en el dibuix idèntic al de la portada que hi ha a la pàgina 27, ens adonem que no té ombres. I de seguida comprovem que l'il·lustrador no ha fet ombres a cap dibuix. I si ara ens fixem en les ombres de la portada, veurem que les que es projecten a terra i a la paret les fa un sol molt baixet, que és gairebé arran de terra (o bé acaba de sortir, o bé és a punt de pondre's).

DEBAT IMMEDIAT DE DETECTIUS: ¿No haurien de tenir sol les potes del gos properes a la paret? ¿Pot estar tapada l'ombra que fa el cul del gos per la que fa el genoll del noi? ¿Pot el seu colze fer ombra a la motxilla? ¿No haurien de fer ombra les ampolles al fons de l'aparador? ¿Pot ser que, a l'home del fons, el barret li faci ombra al front? ¿Es poden veure ombres projectades en un vidre transparent?; ¿i no passar dins?... ¿Per què hi ha aquests errors?

DEBAT SOBRE TRES POSSIBILITATS: 1) Com que és un país tan exagerat, les ombres d'aquell país deuen fer el que volen. 2) El dibuixant va acolorir el dibuix de la portada i hi va fer ombres a corre-cuita. 3) L'editorial ha fet pintar el dibuix i, de passada i a corre-cuita, afegir-hi ombres que el facin més atractiu. Un cop debatut això, ¿algú sap com podríem esbrinar-ho?

1.1.3. El nom de l'editorial i el de la col·lecció

Al llibre, per fora, ¿és fàcil trobar-hi l'editorial, la col·lecció i el número de l'obra dins la col·lecció? La sèrie verda són els títols recomanats per a lectors i lectores de més de deu anys. N'hi ha una bona llista a la darrera pàgina del llibre. ¿N'heu llegit uns quants, d'aquests?

1.1.4. La pàgina de crèdits (p. 4): ¿una broma o una errata?

És ben clar que el text original és en italià. A més del nom (Gianni) de l'autor, la prova immediata és que el nom del protagonista, que el traductor podia haver traduït al català i no ho ha fet, és el d'una planta de flors que fan molt bona olor i que en català té un nom ben dolç: (.....).

Però vet aquí que, el 17 de novembre del 2008, vaig mirar a la pàgina de crèdits per saber com era el títol original i hi vaig veure una paraula estranya: *bugiardi*, i vaig pensar que això devia ser una errata (una errada d'impremta). I de seguida vaig trobar al diccionari italià que el mot *bugiare* al sud d'Itàlia vol dir 'fer campana, no anar a escola quan toca'. I que, en canvi, *bugia* significa 'palmatòria per posar-hi una espelma' i també 'mentida'. Per tant, vaig confirmar que *bugiardo* vol dir 'mentider', i *bugiardi*, 'mentiders' (i no pas *bigiardi*).

¿I llavors què vaig fer? Doncs, per assegurar-me del tot que *bugiardi* era un error de picat, vaig escriure entre cometes al *google* el títol, però amb la paraula equivocada, i, efectivament, no hi havia cap resposta. I llavors hi vaig escriure «Gelsomino nel paese dei bugiardi», i la pantalla em va donar 2.890 respostes, la primera de les quals, *Gelsomino nel paese dei bugiardi* - Wikipedia, començava dient això en italià (i us ho he traduït al català):

Un noi et amb una veu potentíssima acaba anant a parar a un país on és obligació mentir, i els qui diuen la veritat són posats al manicomi, els gats són obligats a bordar i els gossos a miolar, i tothom ha de lloar el rei. Aquesta situació del país és precisament deguda al rei, un tal Giacomone [que, traduït al català, és Jaumarrot], famós expirata. Però el concepte «veritat» continua sent conegut per tothom, especialment pel gat gargot Zoppino [que, traduït al català, és Coixet], pel pintor Bananito [Platanet], per la vella i rondinaire tia Pannocchia [Panotxa]...

Ho heu llegit bé: «gat gargot», és a dir, dibuixat de qualsevol manera (i, per tant, amb només tres potes). Però mireu què em va passar cercant *bugiardi* (que cal llegir *b u d j a r d i* pronunciant *dja* les lletres «gia» igual que en català sonen *dja* les lletres «tja» de *viatjar*): vaig trobar que el gat Trespeus del text català, a l'obra original es diu Coixet: Zoppino (pronunciat *T s o p p i n o*). I, també, que la tia Pannocchia (pronunciat *P a n n ò c q u i a*) té el mateix nom que en italià: Panotxa; i que els altres personatges, també el mateix nom traduït.

¿Veieu correcte canviar Coixet per Trespeus? ¿Creieu que ho ha fet bé, el traductor, perquè Trespeus és més còmic que Coixet? ¿O potser creieu que Rodari, l'autor, sí que volia fer pena amb el nom de Zoppino? Quan acabeu de llegir el llibre potser ho veureu més clar. Però escriviu el vostre parer d'ara i discutiu amb els companys i companyes sobre un nom i l'altre: Coixet o Trespeus (al final de la lectura podreu llegir aquesta vostra opinió, escrita quan no coneixíeu el personatge).

Si fos jo qui hagués traduït el llibre, el nom del gat seria, perquè.....

1.1.5. L'autor

¿Qui s'ha llegit algun altre llibre de Rodari? ¿Era bo? La nota biogràfica de la contraportada diu que va néixer a Omegna (que es llegeix *O m e n y a*), al Piemont, i que va ser un periodista que, a més, va escriure per a gent jove. I també diu que «les seves obres van ser combatudes per les estructures educatives tradicionals», és a dir, pels qui creuen que l'escola ha d'ensenyar com abans, com sempre, sense innovacions.

En els llibres de Rodari, ¿algú de vosaltres hi ha trobat alguna innovació? Ell, quan l'any 1970 va rebre la Medalla Hans Christian Andersen, va dir:

Es pot parlar als homes fins i tot parlant de gats i es pot parlar de coses serioses i importants fins i tot contant contes alegres. A més a més, ¿què entenem per persones serioses? Posem el cas del senyor Isaac Newton. Segons el meu parer, era una persona seriosíssima. Doncs una vegada (si és cert el que contem) s'estava a la fresca sota una pomera quan li va caure una poma al cap. Un altre, en el seu lloc, hauria dit quatre paraules poc amables i se n'hauria anat cercar un altre arbre. En comptes d'això, el senyor Newton va començar a preguntar-se: «¿I per què ha caigut aquella poma? [...] ¿Quina força misteriosa l'ha atreta cap avall?» Una persona sense imaginació, en sentir això, hauria dit: «Aquest senyor Newton és poc seriós, creu en forces misterioses, potser creu que hi ha un mag al centre de la Terra que atreu les pomes; ell pensa que les pomes poden volar com la catifa de les Mil i una nits; en fi, que a la seva edat encara creu en les rondalles...»

En canvi, jo penso que el senyor Newton va fer les importants descobertes que tots sabem precisament perquè tenia una ment oberta en totes direccions, capaç d'imaginar coses desconegudes: tenia una gran fantasia i sabia utilitzar-la. Cal tenir una gran fantasia, una forta imaginació per ser un gran científic —per imaginar coses que no existeixen encara—, per imaginar un món millor d'aquell en què vivim i posar-se a treballar per construir-lo...

Jo crec que les rondalles, les velles i les noves, poden contribuir a educar la ment. La rondalla és el lloc de totes les hipòtesis: elles ens poden donar claus per entrar en la realitat per nous camins, poden ajudar l'infant a conèixer el món.

1.1.6. La presentació

Àlvar Valls és el traductor del llibre al català i l'autor de la presentació. Si preferiu no saber com acaba la novel·la, no us llegiu el primer paràgraf de la presentació (p. 7), ni l'últim de la pàgina 8; ja us els llegireu quan acabeu el llibre.

La idea clau d'aquesta presentació és que Rodari vol que la novel·la sigui un joc: que ell ja sap que no us creureu que puguin existir coses tan impossibles, però que «també està segur que, a mesura que avançareu en la lectura, anireu trobant *naturals*» totes les exageracions. I que vol que en tragueu un profit, d'aquest joc: que reflexioneu sobre l'abús dels forts damunt dels febles, i també sobre el valor de l'amistat.

1.2. Els sentiments d'en Gelsomino (lectura col·lectiva i debat)

En Gelsomino té una veu tan forta que ho trenca tot. És un personatge impossible. Sembla ben bé sortit d'un d'aquells acudits que diuen: «Era un home tan alt, tan alt, que...»

Doncs bé, ¿creieu que a un personatge tan artificial se li poden dibuixar sentiments? Podem pensar, per exemple, que un home de dos metres quinze d'alçada sí que té

sentiments ben diversos: es pot creure superior als altres, pot estar cofoi de ser un bon jugador de bàsquet, etc. I també ho pot passar malament pel fet de rebre insults com ara «girafa», topar de cap amb la barra que hi ha dins de l'autobús per agafar-s'hi, o amb la llinda de la porta, etc.

Per això és interessant estudiar els sentiments d'en Gelsomino. A les vint-i-nou pàgines dels quatre primers capítols de la novel·la, que es dediquen a descriure les primeres aventures del protagonista, l'autor casualment hi ha posat vint-i-nou sentiments diferents, un per pàgina, de mitjana. Els quatre primers, a la pàgina 16: 1r) als sis anys, el primer dia d'escola respon *Present! amb entusiasme*; 2n) el segon dia respon *tot cofoi*, satisfet i orgullós; 3r) però, com que amb la veu provoca destrosses i el mestre li demana que abaixi la veu, ell diu, *enrojolat i confús*, que ell no és; 4t) quan li demostren que sí que és ell, li cauen unes bones *llagrimasses*; 5è) i, com que li van dir que havia de callar molt, des de llavors en Gelsomino *les va passar molt magres* (però, ei, *magres* vol dir 'primes': 'misèria, gana', i jo hauria escrit «la va passar molt negra», que vol dir 'ho va passar molt malament').

El sisè i el setè sentiments són a la pàgina 17: 6è) «**Per desfogar-se, li calia** anar a camp obert» i cantar; 7è) *Només una vegada Gelsomino va oblidar la seva prudència habitual* de no parlar fort, perquè un fet determinat *li anava encenent la sang...*

En resum: 1r i 2n, content; 3r, 4t i 5è, trist i reprimat; 6è, desfogat; 7è, apassionat.

Doncs bé, penseu ara, en aquests quatre primers capítols de presentació del problema, quins altres sentiments d'en Gelsomino hauríeu inclòs vosaltres (agrupats en quatre blocs):

- 1) Sentiments que li defineixin el caràcter (¿el faríeu honorat o trampós? ¿venjatiu o bon jan?):

.....
.....

- 2) Sentiments sorgits a causa de la seva veu tan forta (i la veu a vegades li diu que vol parlar):

.....
.....

- 3) Sentiments davant els problemes amb què es trobarà amb la gent del país dels mentiders:

.....
.....

- 4) Sensacions de caire fisiològic (gana, son, cansament, etc.):

.....
.....

1.3. Delatar per un delicte real o inventat (lectura i debat)

En la novel·la, un ciutadà afecte al govern delata una ciutadana perquè ha ensenyat els gats a miolar. I també: *el teatre era ple d'espies disposats a apuntar-se a l'agenda tot el que deia la gent.*

Semblen bromes, però cal dir que al món real han passat i passen coses semblants. Rodari té raó: al món hi ha hagut i hi ha governs molt dolents que vigilen el que pensa la gent i la castiguen.

1.3.1. Delatar algú per menjar un menjar determinat

¿Creieu que s'ha delatat o denunciat mai algú pel «delicte» de menjar una cosa diferent del que menja la majoria? Doncs a les illes Balears sí que va passar quan la Inquisició espanyola hi perseguia la gent de nació o cultura jueva, els jueus.

Resulta que, abans, la boníssima ensaïmada de cabell d'àngel es feia amb oli d'oliva o amb mantega de llet de vaca, ja que era un dolç que havien portat els semites (jueus i àrabs, molts dels quals no mengen porc) que s'havien instal·lat a viure entre els cristians.

Però ¿sabeu què van fer els cristians per diferenciar-se dels jueus, ja que eren molt malvistos per molta gent arran de la persecució de la Inquisició?

Llegiu aquest text:

Gust nacional i regional. *A través del menjar, sigui de forma conscient o inconscient, també expressem el gust nacional, regional o qualsevol altre propi d'una comunitat determinada, sovint fruit de l'emigració. Hi ha un gust nacional català —donat, per exemple, per la preferència pel pa amb tomàquet, al costat d'altres productes i plats. Allò que solen enyorar més els emigrants —i a vegades els turistes— és el seu propi menjar, i per això actualment, gràcies als processos migratoris, les cuines del món es pot dir que es troben arreu. Aquesta identitat —o, millor, identificació nacional— s'expressa a través de cercles concèntrics i fidelitats compartides. Als catalans, per exemple, els agrada el pa amb tomàquet, però també el gaspatxo andalús —o viceversa.*

La significació nacional d'alguns plats o menjars —tant a les nacions amb estat com a les nacions sense estat— a vegades és explícita. Així, a Xipre, a la part no ocupada pels turcs hi domina la cuina del porc, que és exhibida de forma ostentosa: una reacció nacional, sens dubte, davant l'altra identitat de l'illa, la turca, de signe islàmic. Aquesta reacció —que pot contenir elements religiosos o, simplement, culturals— és, segurament, la que explica també la forta presència del porc, els seus greixos i derivats en la cuina i la pastisseria mallorquina com a contrareacció davant una societat traumatitzada per la persecució de la Inquisició espanyola contra els jueus o xuetes (així, un dolç d'origen semític com l'ensaïmada és «cristianitzada» substituint la mantega o oli de la seva composició per «saïm», llard). Cal recordar que per a la Inquisició espanyola la delació —anònima— es podia fer simplement per motius

alimentaris, com a marca de judaisme (per exemple, denunciar la veïna perquè fregeix els ous amb oli d'oliva, o perquè no menja sobrassada). [...]

Jaume Fàbrega¹

Per a més informació sobre els xuetes, vegeu l'article del gran escriptor mallorquí Baltasar Porcel «Els xuetes» a: http://www.escriptors.cat/pagina.php?id_text=1038.

1.3.2. Delatar algú per tenir idees «no franquistes»

Ara fa més de setanta anys, el general Franco, amb l'ajuda dels falangistes, va fer una terrible guerra civil contra la república democràtica espanyola; i quan, l'any 1939, la va guanyar, va instaurar la dictadura franquista. I encara li va quedar molta ràbia contra els desafectes (els qui no li tenien afecte, no li eren fidels, no pensaven com ell). Però no va poder agafar la majoria de polítics i intel·lectuals que van marxar a l'exili, fora d'Espanya. I tampoc no va poder agafar els incontrolats (assassins com ell, però del bàndol republicà) que s'havien escapat o amagat. I llavors va decidir demanar a la gent que delatessin qualsevol persona que no fos *nacional* o franquista, encara que no fos veritat que hagués comès un crim.

David T. Baró ens fa una ressenya, un resum, d'un llibre que parla d'aquestes delacions:

Ressenya del llibre *Delators*, d'Enric Canals. Barcelona: L'Esfera dels Llibres, 2007

Aquests darrers anys s'ha parlat molt de la memòria històrica. [...]

Delators [...], que porta per subtítol La justícia de Franco, se centra en l'estudi de la delació com a eina per mantenir anorreada la població derrotada.

Al llibre es veu com, tan bon punt els nacionals entraven en un poble o ciutat, es formaven comitès per castigar les persones més significades en la causa republicana o per depurar les empreses de treballadors desafectes al nou règim. Fos una població o una empresa, la repressió es basava en la delació: els simpatitzants franquistes denunciaven els seus veïns o companys, abocant damunt d'ells tots els greuges viscuts o d'altres d'inventats. Així, es va veient com La justícia de Franco, aquella que no havien de témer els que no tenien les mans tacades de sang, es converteix en un instrument de venjança a les mans dels franquistes. Venjança contra qui? La majoria d'incontrolats de la rereguarda republicana s'havien escapat o amagat, els polítics i intel·lectuals de primera fila s'havien hagut d'exiliar. La venjança es

¹ FÀBREGA, Jaume. «Gastrologia. 2. Gastronomia i símbol: Per què mengem el que mengem». Bloc «Bona vida» del lloc Vilaweb.cat, 6 de març del 2007

dirigeix contra els que es quedaren, molts dels quals no havien tingut responsabilitat directa en els fets que els condemnaren.

Delators [...] està escrit d'una manera [...] temàtica [...] o de prova acusatòria — l'ús de fotografies o la denúncia d'un simpatitzant falangista.

A més, [...] ens presenta alguns casos individuals que tenen certa significació política o social: [...] el cas d'en Carlos Ibáñez García, futbolista de l'Espanyol, que per enveja i enemistat fou denunciat d'una matança; [...] i, finalment, el seu propi pare [de Canals] i els companys de l'empresa Arno Jäger de Montgat, represaliats per la destrucció d'un retrat d'en Franco.

Tanmateix, Delators no és només un llibre sobre la repressió en la immediata postguerra. El llibre ens parla de les ganes de saber què va passar als pares o avis. En moltes famílies, el destí dels condemnats passà a convertir-se en un tabú, i les generacions més joves no saben què ocorregué als seus familiars directes. Però, a més, ens parla de la manca de sentiment de venjança en els nous coneixedors. La majoria de delators són ben morts i enterrats —i als que resten vius, se'ls pot deixar morir en pau. Ja ningú vol més condemnes, el que vol la gent és saber allò que fou.

David T. Baró, «Llibrofags», 9 de desembre del 2007²

1.3.3. Delatar algú per tenir idees culturals antigues, tradicionals

¿Creieu que alguna vegada s'ha delatat o denunciat algú pel «delicte» de pensar, dir o llegir una cosa «antiga», «reaccionària», «contrarevolucionària», perquè el govern diu que només és correcte el pensament nou, revolucionari?

Doncs a la Xina comunista sí que ha passat i passa:

La Gran Revolució Cultural Proletària va ser una campanya de masses en la República Popular de la Xina organitzada pel líder del Partit Comunista de la Xina Mao Zedong a partir del 1966, i dirigida contra alts càrrecs del partit i intel·lectuals als quals Mao i els seus seguidors van acusar de traïr els ideals revolucionaris.

[...] Els exàmens d'accés a la universitat van ser abolits el 1966, i els programes d'estudis van ser redefinits [...]. Una generació sencera de joves es va veure així privada de la possibilitat d'una educació superior més enllà de la repetició de lemes revolucionaris. [...]

Jiang Qing i els seus col·laboradors van instar els joves a acabar amb els «quatre antics» (四旧 / 四舊 / sì jiù, de vegades traduït com «els quatre vells»): els usos antics, els costums antics, la cultura antiga i el pensament antic. [...] una campanya de destrucció d'obres d'art, llibres, temples i edificis antics [...].

Atès que qualsevol que hagués expressat en la seva vida pública un interès cultural o artístic cap a qualsevol afer que no fos l'exaltació de la figura de Mao podia ser acusat de reaccionari, no és d'estranyar que la immensa majoria dels escriptors i artistes sofrissin persecucions durant la Revolució Cultural, i van ser

² <<http://www.llibrofags.com/2007/12/09/memoria-historica-de-debo/>>[Consulta: 28 desembre 2008]

molts els qui van resultar ferits i fins i tot morts per la violència dels guàrdies rojos. Molts altres van acabar suïcidant-se, com el famós escriptor Lao She. S'estima que van ser milers les víctimes mortals de la violència dels guàrdies rojos [...].

«La Revolució Cultural», Viquipèdia³

1.4. Una banda de pirates al govern imposen la mentida per llei

A la pàgina 35 es diu molt clarament (per boca del narrador, que resumeix el que li ha contat el gat a en Gelsomino) que és bastant freqüent que als governs hi hagi males persones.

El pirata Jaumarrot i els seus homes van ocupar el país i van imposar-hi la seva llei, la de la mentida. I el narrador diu: *Al capdavant, però, res de l'altre món; ja sabeu que és cosa ben corrent que una banda de pirates prengui el poder en aquest o en aquell país de qualsevol continent.*

Doncs resulta que, en el món real, fa anys, Robert Mugabe, el dictador de Zimbàbue, va dir que volia «detenir tots els periodistes mentiders», és a dir, els qui no pensaven com ell. I sovint ho ha complert.

Llegiu-vos ara la notícia que el diari *Avui* va publicar el 6 de desembre del 2008 sobre el *pirata mentider* que ha governat (i arruïnat) aquell ric país africà durant vint-i-vuit anys:

Washington reclama a Mugabe que deixi el poder

REDACCIÓ

La secretària d'Estat nord-americana, Condoleezza Rice, va manifestar ahir, des de Copenhaguen, que «ha arribat l'hora de marxar per a Mugabe», el president de Zimbàbue, en el poder des del 1980. La greu crisi econòmica, política i, sobretot, de salut, amb una epidèmia de còlera que va en augment, està empenyent la comunitat internacional a intervenir-hi ràpidament.

L'epidèmia de còlera, provocada per la contaminació de les aigües de pous i rius, ja ha causat la mort de 575 persones i s'han detectat 12.700 casos de persones malaltes. Només a Harare, la capital, han mort 179 persones i s'han detectat 6.448 nous casos, segons fonts de les Nacions Unides. Per intentar pal·liar el problema, l'UNICEF distribueix diàriament 360.000 litres d'aigua a través de camions.

³ <http://ca.wikipedia.org/wiki/Revoluci%C3%B3_Cultural> [Consulta: 28 desembre 2008]

Dins de la creixent pressió internacional, diplomàtics de la Unió Europea van anunciar ahir que els Vint-i-set estudiaran la pròxima setmana l'aplicació de sancions més dures contra Zimbàbue. També el Nobel de la pau sud-africà, Desmond Tutu, va manifestar dijous passat que Mugabe ha de marxar o ha de ser obligat a marxar per la força, a més de ser jutjat per crims de guerra al Tribunal de l'Haia.

Zimbàbue té la inflació més alta del món, amb un percentatge de 231 milions per cent, que dobla els preus cada vint-i-quatre hores, i l'atur se situa en un 80%. El menjar és escàs i el que es troba té un preu impossible per a la població.

Avui, 6 de desembre del 2008

¿Creieu probable que Robert Mugabe sigui jutjat per crims de guerra pel Tribunal Internacional de l'Haia? I, tant si el jutgen com si no, ¿creieu que algun dia demanarà perdó pel mal que ha fet a tantes persones del seu país? ¿Sabeu que als ciutadans de Zimbàbue que intenten arreglar el país, Mugabe els empresona i, de vegades, els mata?

Davant de la dictadura del país dels mentiders, ¿com creieu que l'autor farà que la gent protesti i es rebel·li contra la injustícia? ¿Potser dient la veritat a la gent? ¿I prou de mentides?

1.5. El punt de vista: la tercera persona i el gat *alter ego* de l'autor

Llegiu en veu alta la pàgina 13 i comenteu el contingut de cadascun dels dos paràgrafs.

1.5.1. El primer paràgraf i l'autor que es queda gairebé sord

¿Creieu que la novel·la s'entendria si fos narrada en primera persona pel mateix Gelsomino? Doncs costaria més; perquè així l'autor pot expressar més lliurement les seves idees com a narrador omniscient ('tot-ho-sap'). Per exemple, quan el gat Trespeus explica com és aquell país, el narrador diu (p. 34): *Però jo abreujaré la seva història, per no fer-vos perdre massa temps*. I després també ens explicarà les aventures del gat quan en Gelsomino no hi serà.

A Rodari, que és contrari a tota violència, no li agrada que pares o mestres eduquin els infants amb cops o bufetades. Doncs aquí (p. 14), parlant com a narrador, li és molt fàcil criticar el mestre només explicant que pregunta qui ha tirat una pedra a la pissarra *acostant la mà al regle* (se sobreentén que per picar amb un regle de fusta sobre els dits de l'alumne culpable). I tot seguit fa que el mestre s'acabi de retratar com de mà dura quan li fa dir que al culpable, si és de fora l'escola: *L'atraparé, li cargolaré una orella i el duré a la policia*.

Però, alerta: el narrador també li valora les coses bones, a aquest mestre que s'ha inventat: quan veu plorar en Gelsomino, s'hi acosta, li posa *paternalment la mà al cap* i li dóna un molt bon consell: que, segons com utilitzi la veu, aquesta li pot portar molts maldecaps (mot que, escrit junt, vol dir 'problemes'; mentre que escrit separat, *mals de cap*, voldria dir 'dolors de cap'), o li pot procurar un gran futur.

1.5.2. El segon paràgraf i el tenor cèlebre en què es convertirà de gran en Gelsomino

Doncs resulta que, d'entrada, el narrador ens diu del protagonista: *Avui és un tenor cèlebre a tot el món* que de segur que coneixeu perquè sempre surt als diaris. ¿Us sembla, doncs, que l'autor-narrador creu de debò que això de fer-se un gran cantant és «un gran futur»? ¿No hi veieu una certa ironia, una certa crítica als tenors famosos dels quals Itàlia és plena i que es posen noms campanuts i pomposos, és a dir, solemnes, creguts? Precisament, quan en Gelsomino (p. 22) decidirà anar a córrer món i provar fortuna amb la veu, tindrà un moment de dubte crític i es dirà: *Hi ha gent que cobra per cantar; i ja és cas, perquè ningú no hauria de cobrar per una cosa tan bonica com és cantar, però el món és així. Potser jo també arribaré a ser un cantant.*

I també són ben divertits els capítols novè i desè, en què prova de fer-se un cantant al país dels mentiders, i en els quals també experimenta uns quants sentiments ben diversos.

1.5.3. El rebel Trespeus el gat pensa com el narrador: és el seu *alter ego*, 'altre jo'

Tal com hem vist, al narrador (que sovint ens parla de vosaltres, com si ens contés una rondalla) li agrada molt fer broma. Per exemple, quan diu que tots els nadons, quan neixen, ploren *per provar la veu*; i també quan diu que les sirenes de les fàbriques ja no servien perquè el plor tan fort d'en Gelsomino despertava la gent cada dia *al punt de les set*.

I li agrada defensar els febles i els infants. Per exemple, serà el gatet més petit de tots els de la tia Panotxa el primer que li farà cas, al gat Trespeus, i es rebel·larà contra la prohibició del govern que els gats miolin i es posarà a miolar.

I també li interessa molt criticar les injustícies. De manera divertida, però molt dura. Per exemple, diu que el govern fa tallar la llengua als qui no l'obeeixen: allò és una dictadura.

Podríem dir que l'autor-narrador s'identifica amb el bo d'en Gelsomino perquè és molt honrat i no vol fer mal a ningú. Però, atenció: el seu *alter ego* ideològic de veritat és el gat, perquè, com que és un ninot, és més lliure i més descarat. És a dir, que pot fer tot el que faria l'autor per criticar durament aquella dictadura insuportable del país dels mentiders.

¿Algú de vosaltres recorda algun llibre que s'hagi llegit en què un dels personatges pensi d'una manera molt semblant a l'autor de l'obra? Comenteu-ho entre tots.

2. DURANT LA LECTURA

2.1. Lectura individual dels quatre primers capítols

Després de llegir-vos els quatre capítols, responeu aquí a aquestes quatre preguntes:

1. Fa un gol al seu equip... Pregunta si algú ha perdut la moneda... ¿Com és en Gelsomino?

.....
.....

2. Amb la pota de guix, escriu a la paret «Mèu. Visca la llibertat»... ¿Com és el gat Trespeus?

.....
.....

3. ¿A quin personatge de pel·lícula us recorda en Gelsomino quan discuteix amb la seva veu?

.....
.....

4. ¿L'autor farà creïble un país on sempre es menteix? ¿Les persones s'hi podran entendre?

.....
.....

2.2. Lectura individual de tota la novel·la fins al final

Ara entrareu de ple en el joc de deixar-vos impressionar (de manera divertida, però també molt crua) per sentiments de personatges superinventats, però que sabeu que simbolitzen persones reals.

Anoteu aquí, durant la lectura, les frases i/o situacions que més us impressionin sobre:

1. El gat Trespeus:

.....
.....
.....
.....

2. El rei Jaumarrot:

.....
.....

.....
.....

3. La tia Panotxa:

.....
.....
.....
.....

4. En Calimero, l'amo de la casa de la tia:

.....
.....
.....
.....

5. En Benvingut-Mai-assegut

.....
.....
.....
.....

6. En Platanet:

.....
.....
.....
.....

7. En Gelsomino:

.....
.....
.....
.....

3. DESPRÉS DE LA LECTURA

3.1. Un món futur sense reis ni presons. Però ¿també sense plors?

Rodari, per boca d'en Platanet (p. 137), ha dit no a les armes (i per això l'han tancat a la presó). La seva divertida novel·la *El pastís caigut del cel* acaba amb aquestes vuit paraules: hi haurà pastís per a tothom «quan es fabricaran pastissos en comptes de bombes». I el conte «La paraula *plorar*», del seu llibre *Contes per telèfon*, diu que en el futur ja ens haurem oblidat del que són els reis, les presons, els gossos guardians... i també del que és plorar. És a dir, que tot serà tan perfecte que no hi haurà ningú que cometi un error ni que molesti els altres: no hi haurà reis que manin perquè sí (sense ser votats), no hi haurà criminals ni presons per a ells, ni gossos guardians per atacar els lladres. I no hi haurà armes i tots serem amics:

La paraula *plorar*

Aquesta història encara no ha passat, però segurament passarà demà. Heus aquí què diu.

Demà, una bona i vella mestra va dur els seus deixebles, arreglerats de dos en dos, a visitar el Museu del Temps que Fou, on hi ha recollides coses dels temps passats i que ara ja no serveixen, com la corona del rei, la cua del vestit de la reina, el tramvia de Monza, etcètera.

En una vitrineta, un bon xic polsosa, hi havia la paraula Plorar.

Els alumnes de demà van llegir el cartellet, però no entenien de què anava.

—Senyoreta, què vol dir?

—És una joia antiga?

—Que potser era dels etruscs?

La mestra va explicar que antigament aquella paraula s'havia fet servir molt, i que feia mal.

Va ensenyar una ampolleta en la qual hi havia llàgrimes conservades; qui sap?, potser les havia vessades un esclau apallissat pel seu amo, potser un nen que no tenia casa.

—Sembla aigua —va dir un dels alumnes.

—Però picava i cremava —va dir la mestra.

—Que la feien bullir, potser, abans d'utilitzar-la?

Veritablement, aquells alumnes no entenien res, fins i tot començaven a avorri-se. Aleshores la mestra els va acompanyar a visitar altres seccions del Museu, on es podien veure coses més fàcils, com ara: les reixes d'una presó, un gos guardià, el tramvia de Monza, etcètera, tot de coses que en el feliç país del Demà ja no existien.

Gianni Rodari. *Contes per telèfon* (trad. Teresa Duran)

En aquest conte traduït de l'italià, tot s'entén molt bé, llevat de la referència al tramvia de Monza, que potser funcionava amb vapor com els trens i els vaixells de vapor.

He trobat al *google* dues fotos de l'inici del segle XX del tramvia de Monza, que, quan Rodari va fer el llibre, o bé ja era una peça de museu, o bé ell desitjava que ho fos perquè no devia funcionar bé i per això hi feia broma dient en el conte que ja ens n'haurém oblidat.

És molt bonic el diseg de Rodari de canviar la societat per fer-la més perfecta. Però, alerta: no serà mai perfecta del tot. ¿Creieu que algun dia ja no es plorarà? Discussiu-ho.

Mireu què diu Rodari a l'últim poema del seu llibre *Els viatges d'en Joan Esquenadret*:

El país sense error

[...]

Allí tot era perfecte,
bonic, de color de rosa,
cada cosa en el seu lloc
i un lloc per a cada cosa.

Els nens eren bon minyons,
els mestres, molt benvolents,
fins els gossos guardians
no ensenyaven mai les dents.

[...]

Tot ho havia somiat?
Qui sap... però, ben mirat,
els somnis, quan es desitja,
es tornen realitat.

Gianni Rodari. *Els viatges d'en Joan Esquenadret* (trad. Albert Jané)

3.2. Quins somnis de millorar el món es poden fer realitat?

Rodari, en la seva novel·la tan impossible, ens ha ensenyat unes quantes maneres possibles de fer una mica realitat els nostres somnis de millorar la societat. Escriviu-les i comenteu-les:

1. Penediment:

— En Gelsomino, després de destruir el palau reial, se'n penedeix (té una certa recança, li sap greu), i llavors en Platanet, que l'ha sentit comentar-ho, el reconstrueix.

—
.....

2. Honradesa:

—
.....

3. Generositat:

—
.....

4. Rebel·lió contra la tirania:

—
.....

5. No barallar-se amb càvec ni amb aixada (p. 20); rebutjar les armes i les guerres:

—
.....

6. Possibilitat de canviar; de ser mala persona a bona:

—
.....

7. Sinceritat i valentia de dir la veritat:

—
.....

3.3. Fer el bé despertant els qui dormen

Quan el molt generós Benvingut (p. 122) diu que ha anat a viure a aquell país perquè allà la gent necessita ajuda i en Gelsomino per fi s'adona que hauria d'haver fet servir la seva forta veu en favor dels altres, el gat se'n riu dient-li que, si s'hagués dedicat a cantar cançons de bressol als infants, llavors no els hauria deixat dormir. Però aleshores en Benvingut li respon pausadament: *De vegades es pot fer el bé fins i tot despertant els qui dormen.*

Aquesta frase no es refereix pas als infants. És simbòlica. Jo crec que es refereix als escriptors, als mestres, als polítics i a tothom en general. És a dir, que Rodari ens vol dir, a través del seu *alter ego* Benvingut (un altre *alter ego*), que de vegades les persones estan «adormides» en el sentit que no s'adonen que viuen malament i que les coses podrien anar millor. I que algú que els parli clar pot despertar-les i ajudar-les a millorar la societat.

Per exemple, els poetes parlen clar. Quan el general Franco, el 1936, va declarar la guerra civil, el poeta valencià Vicent Andrés Estellés tenia dotze anys:

La guerra fa que deixi els estudis, però llegeix una gran quantitat de llibres que li deixa un veí. Entre les lectures d'aquella època hi ha poemes de García Lorca i Antonio Machado, de Mossèn Cinto, de Teodor Llorente, de Josep Maria de Sagarra, de Josep Carner... La família no es va exiliar, però va haver de cremar alguns llibres, atès l'empresonament de persones que tenien llibres prohibits.

*Acabada la guerra, va començar a treballar de forner, com el seu pare; després, d'orfebre, de mecanògraf i d'ordenança.*⁴

Estellés sentia molta pena per la prohibició del català, pels llibres cremats, per la guerra i pel mal que la dictadura feia a la gent, al poble. I de gran va escriure un poema que Rodari podria haver fet dir a en Benvingut, que no dormia:

Propietats de la pena

*Assumiràs la veu d'un poble,
i serà la veu del teu poble,
i seràs, per a sempre, poble,
i patiràs, i esperaràs,*

[...]

*I tindràs fam i tindràs set,
no podràs escriure els poemes
i callaràs tota la nit
mentre dormen les teues gents,
i tu sols estaràs despert,
i tu estaràs despert per tots.*

[...]

*Tu seràs la paraula viva,
la paraula viva i amarga.
Ja no existiran les paraules,
sinó l'home assumint la pena
del seu poble, i és un silenci.*

[...]

*Potser et maten o potser
se'n riguen, potser et delaten;
tot això són banalitats.*

[...]

*Després del teu silenci estricte,
camines decididament.*

Vicent Andrés Estellés⁵

És ben bé com si els qui manen t'haguessin cremat tots els llibres i prohibit totes les paraules. Però tu, poeta, seràs l'únic despert, la paraula viva, el teu poble: continua caminant.

Un altre poeta, Miquel Martí i Pol, va voler denunciar «ben fort» (per fer despertar la gent) que la insuportable policia de la dictadura del general Franco prohibia a les parelles fer-se petons en públic. I ho va fer escrivint aquest poema:

⁴ <http://www.escriptors.cat/autors/andresv/pagina.php?id_sec=228> [Consulta: 28 desembre 2008].

⁵ <www.viulapoesia.com> [Consulta: 28 desembre 2008]

Romanço

*Si ens besem pels carrers
trontollaran les cases,
les dones del raval
ho contaran al batlle,
vindran guàrdies civils
empunyant simitarres,
dos frares del Remei
i el sometent amb arma.
Convictes de mant crim
ens penjaran a plaça;
quan ja siguem penjats
repicaran campanes;
acudirà la gent,
proclamaran l'alarma
i el batlle, modestet,
dirà quatre paraules.
Serà un dia revolt
amb molta tramuntana;
com brandarem, amor,
tota la santa tarda!
Per veure'ns vindrà gent
de tota la comarca;
algú dirà: —és molt trist—
i et mirarà les cames.
Entorn del cadafal
nenes uniformades*

*recaptaran diners
per' les missions de l'Àsia.
En ser que sigui fosc
tornarem cap a casa;
gats adúlter viuran
la nit a les teulades,
ens farà mal el coll,
tindrem les mans ben balbes,
els ulls inflats del vent
i un tremolor a les cames.
Sinistres vigilants
armats amb força i dalla
percaçaran arreu
parelles amagades.
Abans no es faci clar
fugirem cap a França
pels vells camins del bosc
disfressats de captaires.
Quan ja siguem ben lluny,
en qualsevol obaga,
cremarem els vestits
i esborrarem el rastre.
Llavors, lliures i sols,
sense dir cap paraula
ens besarem de nou
amb una força estranya.*

Miquel Martí i Pol

L'escriptora polonesa (nascuda a Cracòvia l'any 1945) Ewa Lipska, que va viure sota la dictadura comunista del seu país, ha escrit aquest poema de burla sobre l'elecció d'un rei antidemocràtic fent veure que aquest es presenta a una oposició, quan en realitat l'han nomenat per nissaga (procedència familiar), per educació espartana (rígida) i per dictador.

L'oposició

*L'oposició a rei
quedà molt bé.*

*S'hi va presentar certa quantitat de reis
i un candidat a rei.*

*Com a rei van triar un cert rei
que havia de ser rei.*

*Va obtenir punts extra per la nissaga
l'educació espartana
i pel captivador
somriure amb què agarrà tots pel coll.*

*Sobre història va respondre
amb un magnífic sentit del silenci.*

*La llengua obligatòria
va resultar ser la seva pròpia.*

*Quan parlava d'assumptes d'art,
quasi va partir el cor als del tribunal.*

*A un dels membres del tribunal
li'l partí del tot.*

Sí

*aquest segur que era el rei.
El president del tribunal
va sortir corrent a cercar el poble
per a poder-lo lliurar
solemnement al rei.*

*El poble
estava enquadernat
en pell.*

Ewa Lipska

(Trad. del polonès: Josep-Antoni Ysern)⁶

Comenteu els punts de contacte que tenen aquests tres poemes amb la novel·la i amb les diverses informacions sobre dictadures que heu comentat abans de llegir-la. Són tres poemes molt diferents, però que serveixen per denunciar situacions antidemocràtiques: a Estellés li prohibeixen els llibres; a Martí i Pol, besar-se en públic, i a Lipska, elegir els seus governants. Apreneu-vos algun d'aquests poemes.

Per mitjà d'un debat, discutiu la resposta de cadascun de vosaltres a aquesta pregunta:

—Immersos en la gran diversió i la gran imaginació de la novel·la, ¿us ha despertat una nova manera de veure els problemes de la societat i noves idees d'ajudar-se els uns als altres?

3.4. La força pacificadora de la música i de les paraules en general

Els gatets tenien prohibit miolar (parlar la seva llengua, com a moltes dictadures), i quan per fi ho fan, el miol els sona a *música celestial*. Però a la novel·la no es diu així. El narrador diu això:

[...] *Ben de seguida tots set gats miolaven* com

I quan en Trespeus els pregunta què els sembla això de miolar, els gats li responen:
És dolç com la mel! Més que la llet ensucrada!

⁶<<http://www.viulapoesia.com>> [Consulta: 28 desembre 2008]

Doncs bé, resulta que els *miols* sincers (poesia i altra literatura, art i música) no només ajuden l'escriptor, artista o músic a passar-s'ho bé creant, expressant sentiments i idees, sinó que també ajuden els altres a fer-se més bones persones: a pensar, a sentir i a estimar.

Responen a aquestes preguntes i, tot seguit, discuteixen les respostes amb els companys i companyes:

1. ¿En quin moment, a en Platanet, li floreixen al cap els pensaments més grans i per què?

2. ¿Què els passa, als obrers, quan fan silenci al voltant d'en Platanet mirant el que pinta?

3. ¿Què els va passar, als milers de persones que van anar al funeral d'en Benvingut i per què?

4. Final del penúltim capítol: *una cançó ben cantada va ser prou per a ensorrar el seu regnat*. ¿Creieu que aquell govern de la mentida va caure només pel poder destructiu d'una veu? ¿No creieu que «ben cantada» es refereix també a la dolça ajuda dels amics i de la bona gent?

5. ¿Creieu, com Rodari, que la rondalla, l'art, la música, l'amistat i la veritat poden fer canvis?

6. ¿No creieu que havien d'haver jutjat el malvat rei? Sembla que al final es penedeix una mica del mal que ha fet. ¿Sap l'autor si en Jaumarrot es tornarà honrat? ¿Què en diu la presentació?

7. Els únics dolents no eren els governants. Hi havia també els qui es barallaven per fer-lo bruixot o sant a cops d'aixada. ¿I qui més no ajudava a millorar la societat?

3.5. La força destructiva del so. ¿A quants decibels escolteu música?

Després de llegir les destrosses que ha provocat la potentíssima veu d'en Gelsomino, llegiu a la classe aquest article del diari *Avui* i, després, parleu-ne.

CAL NO FER SERVIR AURICULARS INTERNS MÉS DE MITJA HORA

Sords per l'iPod

Cada dia es veu més gent al carrer, al metro, a l'autobús... que són addictes a l'iPod. Amb el seu disseny fi i acurat, el reproductor d'àudio digital d'Apple s'ha convertit en una marca que diu moltes coses sobre el seu usuari: és sinònim de modernitat, d'estar a l'última i seguir les tendències... I si al principi era un giny propi de gent jove, cada dia arriba a un ventall de públic més ampli. En els temps del walkman només escoltaven música amb auriculars els nois de pantalons amples i samarreta esparracada. Avui dia, és fàcil veure empresaris amb corbata, elegants secretàries o senyores que van al mercat amb l'iPod endollat a tot volum.

Sovint al tren, quan sento el xiuxiueig constant d'uns auriculars al meu costat, em pregunto si el seu propietari sap el que això pot suposar per a la seva oïda. Per això m'agradaria fer-me ressò d'un estudi recent del Boston's Children Hospital que ha demostrat que l'escolta continuada de música amb auriculars als nivells de volum dels reproductors de MP3 actuals provoca una pèrdua d'audició irreparable.

Sobretot amb auriculars de botó (aquells que es fiquen dins de l'orella), escoltar música a tot drap pot causar perjudicis greus. Si hem après que la velocitat no ens pot portar res de bo amb el volant a les mans, ens hem de conscienciar que portar el volum al màxim ens pot deixar sords per a tota la vida. A l'estudi, els metges recomanen no fer servir auriculars interns més de mitja hora al dia. I és que només amb el volum al 60% estem exposant els timpans a un volum de 110 decibels.

La pèrdua d'audició és un dels secrets bruts de la indústria de la música, i tots els que hi participen (des dels músics fins als aficionats) corren un risc seriós. «La pèrdua d'audició induïda pel soroll creix tan lentament i d'una manera tan intensa que no sabem què està passant fins que ja és massa tard», explica Brian Fligor, un dels metges autors d'aquest nou estudi que demana prevenció per part dels aficionats a la música. «El mínim que poden fer és canviar els auriculars interns, els anomenats de botó, per d'altres d'externs, on el nivell de decibels baixa un 25%.»

Els fabricants de reproductors reconeixen que els seus productes són perillosos per a la salut (Sony, per exemple, inclou a la capsa una advertència sobre pèrdua auditiva), però deixen als usuaris la responsabilitat de mantenir un volum segur. Apple s'ha negat a especificar a quin nivell de decibels pot arribar el seu iPod, però l'estudi assegura que pot arribar als 130, l'equivalent a la perforadora d'una obra. De moment, la companyia només ha rebut una denúncia per aquest motiu, la de John Kiel, de Louisiana.

Els concerts tampoc se salven de la polèmica, ja que els volums que trobem en una sala en directe són altíssims: una mitjana de 115 decibels, segons l'estudi. «Si el xiulet dins de l'orella al sortir d'un concert dura més de dues hores, hi ha una pèrdua auditiva irreparable», assegura l'informe. Això també afecta els músics, que cada cop més fan servir taps a les orelles per evitar mals a llarg termini. «A un amic meu que toca en un altre grup li ha quedat un xiulet constant», explica Marc Ros, de Sidonie. «Sóc molt aprensiu i he decidit posar-me taps, tant a l'estudi com a l'escenari.»

De fet, ja fa quinze anys que una organització anomenada HEAR (Hearing Education and Awareness for Rockers) vol promoure una llei perquè a tots els locals de música en directe es reparteixin gratuïtament taps per a les orelles als assistents. Pete Townshend, guitarrista dels Who, que ja no sent res si no és amb l'ajuda d'un audiòfon, va donar 8.000 euros a aquesta organització, i Lars Ulrich, bateria de Metallica, també hi està implicat. Altres músics més joves passen de les precaucions. «No m'ho passo bé tocant amb taps a les orelles», diu Barry Hyde, de Futureheads. «N'hauré de patir les conseqüències més endavant.»

La història és farcida de músics que s'han vist obligats d'allunyar-se dels escenaris a causa d'afeccions a l'oïda. Phil Collins, que va ser l'ànima de Genesis, ha abandonat la música «perquè tenia por de quedar-me sord» i ara només col·labora en bandes sonores. Cristina Llanos, la cantant de Dover, sent un xiulet constant, «i també hi sento millor amb una orella que amb l'altra». Shirley Manson, de Garbage, assegura que no coneix cap músic que no tingui un problema auditiu. «Hem d'educar la gent perquè, si no, als quaranta anys ens haurem quedat tots sords».

Toni de la Torre, periodista expert en videojocs i noves tecnologies
Avui, dijous, 9 de novembre del 2006

*

Expliqueu i comenteu experiències pròpies o d'altra gent de xiulets a les orelles, etcètera.

3.6. Tipus de text o gèneres que hi ha a la novel·la, a més del narratiu

Al llibre hi ha diversos tipus de text diferents del relat (que inclou els diàlegs) que ens fa el narrador basant-se en els seus apunts. I aquests textos tenen conseqüències. Per exemple, és per una notícia del diari que els amics de la tia Panotxa i de la Ramoneta sabran que la policia les ha detingudes.

Copieu aquí el millor fragment, segons vosaltres, de cadascun d'aquests tipus de text:

1. Notícia de diari:

2. Carta de delació o denúncia:

3. Llibre d'urbanitat:

4. Grafit o pintada:

5. Títol de capítol en vers com a les auques:

6. Poemes finals: les cançons de Gelsomino (com diu l'autor, trieu la que us agradi i apreneu-vos-la):